

תקשורת וחברה

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שלוש שעות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים:

פרק ראשון	45 נקודות
פרק שני	40 נקודות
פרק שלישי	15 נקודות
סה"כ	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר לשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: בתשובותיך התבסס על החומר שנלמד בכיתה.

ענה על מספר השאלות הנדרש בשאלון. המעריך יקרא ויעריך את מספר התשובות הנדרש בלבד, לפי סדר כתיבתן במחברתך, ולא יתייחס לתשובות נוספות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

בשאלון זה 9 עמודים.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר, אך מכוונות הן לנבחנות והן לנבחנים.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (45 נקודות)

בפרק זה ענה על שלוש שאלות על-פי ההנחיות שלהלן.

ענה על השאלות 1-2 – שאלות חובה, ועל שאלה אחת מבין השאלות 3-4

(לכל שאלה – 15 נקודות).

כל השאלות בפרק זה מתייחסות לקטע שלפניך.

"המקור" היא תוכנית תחקירים טלוויזיונית שמגישים רביב דרוקר וברוך קרא. בנובמבר 2018 שודרה בתוכנית כתבת תחקיר, אשר לפיה גויסה, לכאורה, מערכת החדשות של אתר "וואלה" לשירות ראש הממשלה בנימין נתניהו. פרשה זו זכתה לכינוי "תיק 4000".

בתוכנית סיפרו עיתונאים, שעבדו באתר החדשות "וואלה", כיצד נדרשו לסקר באופן אוהד את ראש הממשלה, בנימין נתניהו, ואת רעייתו, ולצנזר ידיעות שליליות הקשורות בו ובמשפחתו. נוסף על כך סיפרו העיתונאים על האופן שבו נאלצו לשנות כותרות כדי שיתאימו לאינטרסים של ראש הממשלה.

לטענת העיתונאים שעבדו באתר החדשות "וואלה", כתבות שהציגו את משפחת נתניהו באור שלילי פורסמו במקומות לא בולטים, כותרות ביקורתיות נוסחו מחדש, ואילו ידיעות חיוביות הקשורות ברעיית ראש הממשלה קודמו לראש האתר ולו בתמונות מחמיאות – והכול ב"הוראה מלמעלה", לכאורה, של ראש הממשלה נתניהו ושל בעליו של אתר "וואלה" – איש העסקים שאול אלוביץ'.

עוד פורסם כי ראש הממשלה בנימין נתניהו, שכיהן באותה העת גם כשר התקשורת, סייע, לכאורה, לבעליו של אתר "וואלה", שאול אלוביץ', בקידום עסקת ענק בעולם התקשורת.

בעקבות התוכנית סיפרה עמית אשל, בעבר עיתונאית במערכת "וואלה", כך: "היינו חבורת אנשים שנאלצה לנוע כל הזמן בין נאמנות למקום העבודה שבאמת כל כך אהבנו לבין הקשיים הבלתי אפשריים שמקום העבודה הערים עלינו".

(על-פי גידי וויץ: "לא רק ישראל היום: אתר החדשות הפופולרי 'וואלה' בשירות נתניהו", הארץ, 29.10.2015; ברוך קרא ורביב דרוקר, "אתר הבית", המקור, ערוץ עשר, 26.11.2018, עמית אשל, "למה השתתפתי בתחקיר 'המקור' על וואלה", הארץ, 27.11.2018)

ענה על השאלות 1-2 – שאלות חובה (לכל שאלה – 15 נקודות).

שאלה 1 – שאלת חובה

8 (נק') א. הסבר את הדילמה המקצועית של עיתונאי אתר החדשות "וואלה". השתמש בתשובתך בשני מושגים שלמדת והסבר אותם. הבא ציטוט מתוך הקטע לביסוס דבריך.

7 (נק') ב. איזה עקרון יסוד בדמוקרטיה נפגע כתוצאה מהתנהלותה של מערכת אתר החדשות "וואלה"? נמק את תשובתך, והבא ציטוט מתוך הקטע לביסוס דבריך.

שאלה 2 - שאלת חובה

- 10 נק') א. הסבר שלושה קריטריונים לקביעת ערך חדשותי. בחר שניים מבין הקריטריונים האלה, והסבר על-פיהם מדוע חשבו מגישי תוכנית "המקור" שפרשת "וואלה" היא בעלת ערך חדשותי.
- 5 נק') ב. הסבר את החשיבות שיש בשידורן של תוכניות תחקירים מסוג תוכנית "המקור".

ענה על אחת מבין השאלות 3-4 (לכל שאלה - 15 נקודות).

שאלה 3

- 10 נק') א. הסבר את מודל קביעת סדר היום. הבא שתי דוגמאות מן הקטע לפעולות שנעשו באתר החדשות "וואלה" כדי לעצב את סדר היום.
- 5 נק') ב. כצרכן תקשורת, הסבר שתי מסקנות הנלמדות מן הפרשה המתוארת בקטע.

שאלה 4

- 10 נק') א. הסבר את המושג "רשות רביעית". האם מערכת אתר החדשות "וואלה" תפקדה כ"רשות הרביעית" על-פי הקטע? נמק את תשובתך, והבא ציטוט מתוך הקטע לביסוס דבריך.
- 5 נק') ב. על-פי המידע שמובא בקטע, כתוב ידיעה חדשותית קצרה (עד חמישה משפטים) שבה יופיעו חמשת המ"מים.

פרק שני (40 נקודות)

ענה על שלוש מבין השאלות 5–9 (לכל שאלה – 13.3 נקודות).

שאלה 5

המשרד לביטחון פנים השיק את "המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת". המטה ישמש כתובת לפניות בנושאים מגוונים, בהם: הפצת תכנים פוגעניים, אלימות ובריונות ברשת, סחיטה ופגיעה מינית.

לרגל ההשקה, נעשה קמפיין שנועד להעלות את המודעות לסכנות ברשת ולהביא לידיעת הציבור את קיומו של המטה הלאומי החדש. את הקמפיין מלווה גרסה חדשה של השיר "חדר משלי" בהשתתפות כוכבי הנוער אגם בוחבוט, איתי לוי ועדן פינס. השיר מתאר מצב שבו הפך גם חדרם המוגן לכאורה של הילדים בבית לזירה שבה הם עלולים להיות חשופים לפגיעה.

הסיסמה המלווה את הקמפיין היא: "לא עוזבים ידיים גם בימים קשים", והיא משקפת את הרעיון שעומד מאחורי הקמת המטה הלאומי – סיוע לילדים שנקלעו למצוקה בעקבות פגיעה ברשת.

(3 נק') א. הסבר מהי "בריונות רשת".

(6 נק') ב. הסבר את המונחים **קמפיין מסחרי** ו**קמפיין חברתי (אזרחי)**, וכתוב לאילו מבין סוגי הקמפיינים משתייך הקמפיין המתואר בקטע. נמק את תשובתך.

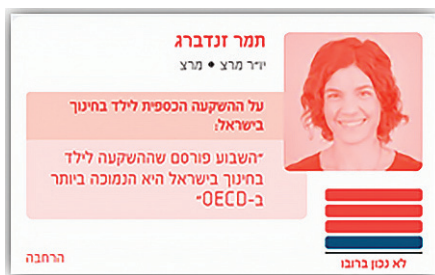
(4.3 נק') ג. הסבר מהו **תהליך החברות**. הסבר מדוע נבחרו כוכבי הילדים והנוער לככב בקמפיין, ונמק את תשובתך.

שאלה 6

"המשרוקית" היא אתר אינטרנט העוסק בבדיקת אמיתותן של התבטאויות פומביות של אישי ציבור. צוות תחקירני האתר עובר בכל יום על ההתבטאויות של פוליטיקאים בכלי התקשורת וברשתות החברתיות, ובדק את אמיתותן ונכונותן. אם ההתבטאויות מדויקות, האתר מכריז עליהן כנכונות. אם הוא מוצא בהן טעות, האתר מכריז עליהן כבלתי נכונות ומעדכן בנתונים הנכונים.

מטרת אתר "המשרוקית" היא לאפשר לצרכני החדשות לבחון באופן ביקורתי את אמירותיהם של אישי ציבור. לדברי מנהלי האתר, העקרונות המנחים את פעילותו הם: דיוק, הקפדה על עובדות ושימוש במקורות אמינים.

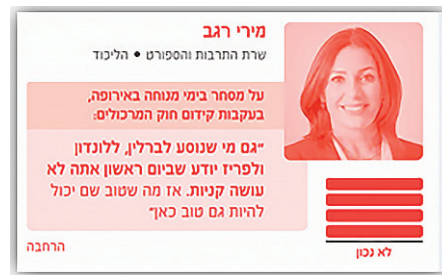
להלן דוגמאות לאמירות של נבחרי ציבור כפי שהן מוצגות באתר "המשרוקית":

(3 באוקטובר 2018, דף הפייסבוק של תמר זנדברג)

(4 באוקטובר 2018, דקל סגל - גלי צה"ל)

(7 ביוני 2018, אולפן ynet, ynet)

(מתוך אתר "המשרוקית" של גלובס)

- א. (7 נק') הסבר **שלושה ערכים עיתונאיים** המנחים את עבודת העיתונאי. בחר **באחד** משלושת הערכים הללו, וכתוב כיצד הוא בא לידי ביטוי בפעילות אתר "המשרוקית".
- ב. (6.3 נק') הגדר את המונח "**פייק ניוז**", וכתוב מהי הסכנה הקיימת בהפצת "פייק ניוז". הסבר מהי חשיבותו של אתר "המשרוקית" בעידן של "פייק ניוז".

שאלה 7

Upload היא סדרה תיעודית (דוקומנטרית) שביים ברק הימן, המתמקדת בחייהם של כוכבי רשת (יוטיוברים) ישראלים מקצועיים שונים של החברה. בסדרה מוצגת חן כלפון, אם לשלושה ומהיוטיובריות הדתיות היחידות בארץ, המתמודדת עם תגובות חשדניות מצד הסביבה הדתית ועם הלבטים האישיים שלה בשל פעולתה בפלטפורמה שנחשבת חילונית. בסדרה מוצגת גם הנא זיאד, יוטיוברית ערבייה, שיש לה כחצי מיליון עוקבים. היא ואמא שלה חושפות סיפור משפחתי נוגע ללב על מות אבי המשפחה. הנא מסבירה מדוע מותו הטראגי של אביה הוא שהוביל אותה לסוג של "בריחה מהמציאות" – וגרם למעשה לכך שהפכה ליוטיוברית מצליחה שמטרתה להפיץ אנרגיות חיוביות ולא להציג עמדה פוליטית. בסדרה מוצג גם מוטי טקה, זמר, שהוא בן להורים שעלו מאתיופיה, המתעד את ביקורו באתיופיה עם אמו דליה.

(6 נק') א. הסבר את המונחים **ייצוג** ו**פלורליזם**. כתוב כיצד שני המונחים הללו באים לידי ביטוי בסדרה Upload.

(7.3 נק') ב. תאר שני מאפיינים של **הקולנוע התיעודי** (דוקומנטרי), והבא דוגמה לכל מאפיין מן הסדרה Upload.

שאלה 8

"MKR המטבח המנצח" היא תוכנית מציאות ישראלית, שעוסקת בבישול ומהווה גרסה מקומית לתוכנית האוסטרלית My Kitchen Rules. את התוכנית הישראלית מנחים השפים חיים כהן ורותי ברודו. בכל שבוע מתמודדים בתוכנית ארבעה זוגות, ובכל יום זוג אחר מכין ארוחה לשאר הזוגות ולשני השופטים. את המנות מכין הזוג המארח במטבח הביתי שהוסב למסעדה, בעוד האורחים יושבים ומחכים למנות. בסוף הארוחה השופטים מנקדים כל מנה, והזוגות האורחים מנקדים את הערב כולו. בכל שבוע נושר מן המשחק זוג אחד, והמשחק מתקדם עד לגמר הגדול, שבו מוכתר הזוג המנצח אשר זוכה בסכום כספי שיעזור לו להגשים את חלומו לפתוח מסעדה. באוסטרליה משודרת התוכנית חמישה ימים בשבוע, בשעה שבע וחצי בערב. לעומת זאת, בישראל היא שודרה ארבע פעמים בשבוע, ב"פריים-טיים" (זמן צפיית שיא).

(8 נק') א. קיימים שלושה סוגים של **תוכניות ריאליטי**: תוכניות המבוססות על הפקה ומשתתפים, תוכניות המבוססות על קהל ותוכניות המבוססות על טקסט. תאר את המאפיינים של כל אחד מסוגי התוכניות, ציין לאיזה מביניהם שייכת התוכנית "MKR המטבח המנצח" ונמק את תשובתך.

(5.3 נק') ב. הסבר מהי **גלוקליזציה** ומהי **לוקליזציה**. כתוב איזה משני המונחים בא לידי ביטוי בקטע ונמק את תשובתך.

שאלה 9

במסגרת "קמפיין האלופים" של חברת "תלמה", מופיעה תמונתו של הכדורסלן עמרי כספי על אריזת דגני הבוקר (קורנפלקס).

ילדה כבת 8, ששמה אריאל, תהתה למה אין גם קורנפלקס של אלופות, ופנתה ל"תלמה" במכתב שהתפרסם גם ברשתות החברתיות. בעקבות פרסום המכתב ברשת, התראיינה אריאל לאחת מתוכניות הבוקר בטלוויזיה ואמרה: "אני משתתפת בחוגים קראטה, ריקוד וטניס (...). אני חושבת שעמרי כספי הוא שחקן די מצוין בכדורסל, אבל הייתי רוצה לראות גם אלופות שהן בנות. בגלל זה כתבתי מכתב, וביקשתי שיפרסמו תמונה של ספורטאית אלופה. נתתי להם רעיונות שיש מספיק אלופות בישראל, כמו לינוי אשרם, ירדן ג'רבי, שחר פאר ויעל ארד, שזכתה במדליה אולימפית ראשונה לישראל. מקווה שהם יקשיבו לי".

שבוע לאחר מכן החלה "תלמה" למכור מוצר חדש: דגני בוקר לילדים בשתי אריזות – על האחת נכתב "קורנפלקס של אלופים", ועל האריזה האחרת – "קורנפלקס של אלופות".

(על-פי שני מוזס, "ב'תלמה' נזכרו שגם נשים יכולות להיות אלופות", גלובס, 18.11.2018; ניב רסקין, "חדשות הבוקר", קשת-מאקו, 7.11.2018; "עמרי כספי, עשה מקום: הילדה שדורשת ייצוג נשי על הקורנפלקס", החדשות 13, 7.11.2018)

- (6 נק') א. תאר את הייצוג האופייני של נשים ושל גברים בסיקור ענפי הספורט בתקשורת. הסבר אם הייצוג המגדרי בקמפיין המקורי של קורנפלקס "תלמה" ("קמפיין האלופים") תואם את הייצוג האופייני.
- (4.3 נק') ב. הסבר את המונח **אקטיביזם חברתי**, וכיצד האקטיביזם החברתי בא לידי ביטוי בקטע.
- (3 נק') ג. הסבר כיצד יכולים אמצעי התקשורת לקדם אקטיביזם חברתי.

פרק שלישי (15 נקודות)

ענה על שלוש מבין השאלות 10–14 (לכל שאלה – 5 נקודות).

שאלה 10

הסבר מהו מסר דנוטטיבי (דנוטציה) ומהו מסר קונוטטיבי (קונוטציה). נתח את המסר הדנוטטיבי ואת המסר הקונוטטיבי בתמונה שלפניך.

הצנחנים בכותל המערבי, צלם: דוד רובינגר, 1967 (מתוך ויקיפדיה)

תמונה לשאלה 10

שאלה 11

הסבר מהי **תקשורת ציבורית** (ערוצים ציבוריים) ומהי **תקשורת מסחרית** (ערוצים מסחריים). הבא דוגמה לכל אחד מסוגי התקשורת האלה בישראל.

שאלה 12

הסבר שתיים מבין שלוש התיאוריות שעוסקות בהומור – **תיאוריית העליונות**, **תיאוריית ההרפיה** ו**תיאוריית אי-ההלימה**.

שאלה 13

הסבר מהי **הגישה התרבותית-סמיוטית** (מודל פיסק).

שאלה 14

הסבר מהו **פרסום סמוי**. תאר שתי השפעות שיש לפרסום הסמוי על צרכני התקשורת.

בהצלחה!